

LOREA AGIRRE

Bertso txikietan

Bertso txikietan eman dugu urtea. Buruz ari naiz. Anari, Urretxuko taberna zulo batean, negu gorrian, gitarra biluzi batekin, entzuleen barrunbeak mugiarazten, norbera den irla horren eta gainontzekoen artean kartografia konpartitu bat osatzen. Eta maskaradak, Mauleko ikastolak berrogei urte bete dituen urte berean, mendi gailurrak zuri-zuri zirela, ziri eta burla, aspaldiko partez, oso aspaldiko partez, euskaraz benetan jokatzeko, jokolari guztiak euskaldun baitziren, Zuberoako ikastoletako ikasle ohiak denak. Asko esaten du euskaldun izate horrek, euskal zera horrek, ez bada den-dena esaten duela.

Eta Iñigo Astiz, poeta gaztea, udaberrian, «[...] ohartuko al zinateke nire presentziaz, ama? Ezagutuko al nindukezu semetzat? Eutsiko al zenioke Ni izateko aukerari, baita Ni ezagutu ondoren ere? Bat gehiago nintzateke, agian, izebaren eta zure artean, amonak zure bitartez pasatako patatak zuri-tu ahala, zergatia ongi ulertzera iritsi gabe, baina, Ni ere Zure zerbait handi horren parte sentituz», irakurtzera ematen. Eta Amets Arzalluz, bertsolari bat kanpaina politikoaren erdian, politikak ez badu bermatzen liberazio kulturala, kulturak bermatu beharko duela liberazio politikoa azaltzen, eta «lur jendezkoa da nire lurra [...], inork ez zigun lur hau hitz eman, guk eman genion hitza lurrari. Gurea hitza da. Eta gure herria hitz horretan mintzo den herri da. [...] Euskaraz ari naizen aldiro ari naiz independentziaz», aldarrikatzen.

Eta Ruper Ordorika Altsasun, udazkenean, *Berria* egunkariaren alde kantatzen. Zure etxera noa, zein nekeza den

euskaldun izatea, eta maite eta gorroto duzun hori zaintzea, eta hori dena, eta askoz gehiago. Beste behin. Eta herri ekimeneko euskarazko 50 hedabide bildu dituen Hekimen izeneko elkarte berriaren sortze argazki jendetsua, egunkarietan. Azken hamarkadetan behin eta berriro antolatzen saiatu, baina orain artean lortu ez dena. Urrats handi bat gure burua ezagutu, eta ezagutzera emateko.

Mamuak hizketan

Eta urteko lehena izan zena. *Twist* eleberria, han eta hemen, behin eta berriz, saritua. Cano mamuak berpizten. Historia eta memoria kontaktetan eta liburuetan nola jaso ezin asmatuz gabiltzanean, pasarte erreal lazarri kasik izenda eta deskribaezin bat fikzioak jarri digu begien aurrean. Eta Lasa eta Zabala, bahitu, torturatu eta kare bizitan lurperatutako bi gazteak, hizketan hasi dira. Lasa eta Zabala. Axun Lasa eta Pili Zabala. Arrebak ere bai. Ez dakit loturarik ote duen batak eta besteak. Liburuak eta Lasaren eta Zabalaren arrebak plazara irteteak. Horrela egokitu da behintzat. ETak borroka armatua bertan behera utzi izanak ere izango zuen bere eragina, dudarik ez da. Baina pentsatu nahi dut kulturak irekitzen dituela errealitateak itxita dituen ateak, eta jendeari eta mendeari aurrera egiten laguntzen diela. Kultura *vicksaporuba* dela, Ordorikak kantua zer nahiko lukeen izatea azaltzen duen bezala. Sendagarri bat. Arnasa errazago hartzen lagunduko dizun ukendua.

Ez naiz buruz ari. Bihotzez ari naiz. Eta gehiago ere badira, askoz gehiago. Etcetera eta etcetera. Elikatzen zaituzten hitzak. Bertso txikiak nahi bada. Baina nor izaten laguntzen dizutenak. Nor talde baten baitan izaten, nola bestela, ez dago nor izateko beste modurik-eta.

Eta arnasa ere taldean hartzen da. Durangon hartu da. Edo Durangok hartu eta eman du. Ekosistema modura agertu zaigu lehenengoz azoka, ekimen osagarriak eskutik hartu, eta azoka bakarra osatuz: Ahotsenea, Irudienea, K@bia, Sze-

nategia, Saguganbara, Platerunea, eta Landakoko ohiko azoka bera. Disko eta liburuetatik harago, beste diziplina batzuen agerkari eta arnagune ere izan nahi du Durangok. Eta datuek diote jendeak erantzun duela, jende gehiago gerturatu dela, eta kultur eskaintza ederra izan dela, eta saldu egin dela. Krisiaren mamua ez da oso present izan Durangon, antza. Edota beti bezain present izan da, ez gehiago. Azken berrogei urtean legez. Krisia, diru eskasia, irabazi juxtua, berez baitu ezaugarri euskal kulturak. Sormenean aberatsa da, aldiz.

Arnas ematen

Zenbatetan esan diguten eta esan dugun, destainaz gehienetan, euskarazko liburuak erosi bai, baina ez irakurtzekotan erosi ohi duela askok eta askok. Eta, inork gehitu du horrek begi bistan jartzen duela euskal kultura simulakro hutsa baino ez dela. Orain dena krisi, dena murrizketa, dena bizi-irautea denean, ohartzen gara liburu bat ez irakurtzeko asmorik batere gabe hura erosteko prest dagoen jendea duen kultura batek duen zortiaz. Horrela esan du Ramon Sazarbitoriak, *Martutene* liburuaren kariatara egindako elkarrizketa batean, irratian. Eta zer pentsatua ematen du. Jende horrek laguntzeko egiten duelako: arnasa emateko, hartzeko ez bada ere.

Eta, orain, euskal kultura simulakro hutsa dela esan izan duten horiek nahiago lukete erdaretako kulturek liburuak edo diskoak apalategiak apaintzeko baino ez dituztela izango jakinik erosten duen jende multzo bat izatea. Badakit, gurean, laguntzeko dagoen jende andana hori izatearen arrazoia minorizazio egoera dena. Baina badakit, baita ere, minorizazioan aurrera egiteko ezinbesteko dela elkartasuna. Ezinbesteko direla horiek. Ez horiek bakarrik, jakina, ez eta horiek inportanteenak. Nik uste, hori dena nor izan nahi bat baino ez dela.

Eta krisi eta murrizketa latzen garaiotan inoiz baino beharrezkoagoa da elkartasuna, edozein dela eremua. Eta kultu-

ra maiorizatuetakoz jendeak *crowdfunding*az hitz egin digu, kultur sormena sostengatzeko modu alternatibo berri modura: halako eta besteko kultur egitasmoa gauza dadin, jendeak, zuk eta nik, edonork, irabazi ekonomikorik izango ez dela jakitun dirua jartzea. Sare sozialen bitartez zabaldu den finantza modu hori berria denik ezin esan. Ez gurean behintzat. Aurten, bateko eta besteko kultur egitasmoren laguntzaile, kide, sostengatzaile, produktore, bultzatzaile eta ziztatzaile izateko aukera izan dugu: hedabide, film, musika, argialetxe, antzezlan eta bestek aurrera horrela egin dute. *Zuloak* eta *Barrura begiratzeko leihoak* dokumentalak, Kerobia taldearen disko berriak, *Xora* filmak, *Berria* eta *Argia* hedabideek, Edo! argialetxe berriak, eta baita Durangoko Azokak berak ere.

Euskal zera hori

Azken berrogeita hamar urtean bezalaxe, bestalde. Horrelaxe esplikatzeko da neurri handi batean, euskara eta euskal kultura XXI. menderaino iritsi izana. Urte askoan konpromisoa eta militantzia deitu zaion horri eskerrak, tarteko diru-erela boletu eta errifak, egutegi eta pegatinak, tonbolak, jaialdiak, txosnak, elastiko, xukadera, poltsa, kapela eta motxila. Dohaintza, akzio eta partizipazio, eta harpidetzak. Ordainsaririk gabeko lanak, eta orduak. Doan emandako kontzertu, emanaldi, hitzaldi eta artelanak. Denbora, lana, gogo eta dirutza. Inoiz kontabilizatu ezingo den dirutza. Orain *crowdfunding* esaten zaiona. Ez dakit, baina nik uste dut hori dena ere nor izan nahi bat baino ez dela. Jaso, iraurarazi eta hurrengoei pasarazteko borondate sakon bat. Identitate sentipen bat, azken finean.

Eta gero, hor ikusi dugu espantu handirik gabe, «demokratian eta askatasunean» oinarrituko zen kultur politika berri bat eginez, «identitatearen obsesioarekin» behingoz eta betiko bukatu behar zuen gobernu sozialistaren amaiera. Eta nago, horrenak eginda ere, identitateak hor jarrai-

tzen duela, temoso, Monterrosoren dinosauroak nola. Eta, gainera, hizkuntza eta kulturaren iraupenaren arrazoietakoa bat horixe dela: identitatea, nor izatea. Gako hori agertzen da, behin eta berriro, temati, hizkuntza eta kultur hautuaren atzean. Hala diote ikerlanek. Hemen, eta baita Katalunian ere, non gazteleraren aldeko hautuaren arrazoi nagusia espainiar sentitzea den. Ez ote du horrek ere gurerako balio. Horixe ba gu ez garela «identitatearekin obsesionatuta» gauden bakarrak. Buruz ari naiz, baina gaur egun identitatea dela indar eraldatzaile indartsuena utzi zuen idatzita Bourdieu soziologoak.

Eta, gero, ekimen handiak egon dira. Bertso handiak. Hor dago Donostiako Tabakalera proiektua, eta hor dago Donostia 2016 egitasmoa, esate batera. Zertan diren eta ze fruitu emango duten ikusteke dago. Erakunde eta politikaren ur uharretan balantzan ikusi ditugu, norabidea ezin zuzenduz. Zer diren paperetan idatzia dago, baina zertan gauzatuko diren ikusteke dago. Eta kezka bat sortzen da: euskal zera horrek zer leku baino, leku hori erdigunea edo periferia izango ote den. Dinosauroa non esnatuko den. Batean edo bestean izan, horrek esan dezake dena.¶